Cultura | Helena Escoda | Actualitzat el 08/01/2020 a les 11:06

Els correbous que volem al segle XXI

«Erradicar els abusos als animals a les festes populars no comporta una pèrdua de les tradicions, sinó una reafirmació de la nostra identitat cultural»

Erradicar els abusos als animals a les festes populars tradicionals no comporta una pèrdua de la nostra cultura autòctona, ans el contrari, és una reafirmació de la nostra identitat cultural, ja que la majoria de festes majors catalanes d'índole taurina ja se celebren amb figures o carcasses zoomorfes que representen els bous, les mulasses i altres animals mitològics del bestiari popular.

Des de ben petita, la cultura popular de casa nostra ja m'encisava, especialment les comparses i el bestiari popular de les festes majors, ja que el patrimoni festiu dels Països Catalans és immensament ric, tant per la seva varietat, com per la seva singularitat de caràcter antropològic. L'any 1952, l'Editorial Salvat va publicar la primera edició de l'obra etnogràfica de referència sobre els costums dels catalans: «Costumari Català, el curs de l'any», l'obra cabdal del folklorista Joan Amades i Gelats, el qual va dedicar-hi trenta-cinc anys de la seva vida. L'any 1982, una col·laboració entre les editorials Salvat i Edicions '62 feu possible una reedició del facsímil. Aquesta obra mestra es troba recollida en 5 volums i més de 5.000 pàgines, l'objectiu de les quals era deixar constància de tot allò que els catalans fem en nom de les tradicions. Lògicament, hi ha diverses referències a les celebracions d'índole taurina. Aquesta tipologia de festes, com a la resta de la península Ibèrica i tot el continent Europeu, guarden els seus orígens en la transhumància, les fires de bestiar i els mercats medievals. Actualment, en algunes comarques i viles, les celebracions taurines encara utilitzen bestiar boví real, atès que el marc legal ho permet. Aquestes festes són conegudes a les comarques septentrionals amb el nom genèric de «correbous» i «los bous» a les meridionals. No obstant això, a la majoria de comarques catalanes la cultura popular taurina perviu a través de les figures del bestiari popular, en festes que encarnen la mateixa simbologia taurina de la cultura mediterrània ibèrica, però esdevenint manifestacions culturalment més evolucionades. Tot i que no s'utilitzi bestiar real, preserven l'esperit festiu i la fascinació mediterrània per la figura del brau.

El bestiari festiu és el conjunt de figures de desfilada que acompanya les comparses de gegants i nans; sovint representen animals, reals o mitològics, els quals en un seguici tradicional encarnen una simbologia concreta: els tres estaments de la societat medieval. El lleó és la representació del rei, l'àliga representa les autoritats eclesiàstiques i civils i els dracs i les víbries s'identifiquen amb l'estament cavalleresc, i els últims, els bous i les mulasses, representen la patuleia, la pagesia, els qui treballen la terra i produeixen aliment per a tothom. En algunes viles i ciutats, els heretges, idolatres i altres inadaptats i exclosos, són representats per una altra bèstia de la mitologia ibèrica, la Cucafera. Les figures del bestiari popular compten amb un gran arrelament a la societat catalana, més que no pas les celebracions amb animals reals, ja que aquest bestiari és l'essència de la majoria de festes majors, especialment entre les més concorregudes d'arreu de Catalunya, atès que la funció cultural d'una festa major és la cohesió social, perquè es tracta d'un moment cíclic de retrobament amb la família, amb les amistats i amb els veïns en un context carregat de simbologia.

Les tradicions festives que impliquen la utilització d'animals (i per tant inevitablement el seu patiment) són de caràcter universal; tanmateix, les cultures altament evolucionades no han renunciat a les tradicions, sinó que les han transformat i adaptat als temps de les llums, la ciència i la raó. Si de petita m'encisava la cultura popular del nostre país, de jove vaig descobrir que encara era més encisadora la capacitat de molts pobles europeus per saber fer compatible la preservació de les tradicions i el manteniment de la seva identitat cultural amb la modernitat i la civilització. Un exemple extraordinari d'evolució cultural el trobem a la ciutat d'Ypres, a Flandes. Ypres ha

esdevingut coneguda arreu del món per la celebració tradicional del «Kattenstoet», una magnificent desfilada o cavalcada d'homenatge als gats, la qual cada tres anys esdevé una explosió d'alegria col·lectiva i atrau milers d'amants dels gats i curiosos d'arreu del món. Tot i això, els orígens del «Kattenstoet» no són precisament dolços, i els trobem a finals de l'Edat Mitjana, moment en el qual Europa vivia un fenomen social de repressió generalitzada, expressió extrema de violències masclistes i exclusió social dels més febles: una onada de persecució molt virulenta cap a la bruixeria. Les suposades bruixes, culpades d'haver causat la pesta negra i tots els mals del món, suposadament estaven conxorxades amb els gats, els quals també van ser víctimes de tota aquesta repressió violenta i desraó emmetzinada amb fòbies paranoiques i fanatisme religiós. Ypres esdevingué una ciutat coneguda per la seva peculiar metodologia per espantar les bruixes: llençar gats (reals i vius) des de dalt del campanar. Tan abominable i absurda tradició, en tant a la seva crueltat i finalitat, es va convertir, ja fa més d'un segle, en una gran festa popular d'homenatge als gats, i avui encara es llencen gats des del campanar, però són gats de peluix, atès que el marc legal belga és molt diferent del de l'Estat espanyol i no dóna cap mena de cobertura al maltractament d'animals per diversió popular.

Tanmateix, la capacitat per reinventar les tradicions i fer-les compatibles amb la civilització no és una virtut dels flamencs, doncs a tots els països i cultures les tradicions es poden adaptar al progrés moral i científic. A Catalunya, de fet, la reconversió de festes amb animals està documentada des de l'Edat Mitjana, amb la presència de bestiari popular com la Cucafera de Tortosa, la Mula Guita de Berga o el drac de Vilafranca del Penedès, així com moltes altres tradicions i figures les quals perviuen sense comprometre els valors de la civilització. De fet, la majoria de festes d'índole taurina ja se celebren sense bous reals, tant en festes infantils com en festes per a públic adult.

Sobre aquesta tipologia de celebracions ja n'havia fet esment en Joan Amades. A mitjans del segle XIX, en un acte que fou celebrat a la plaça del Pedró del Raval de Barcelona per les Festes del Carme, els bous ja eren figures de cartó sense potes, portaven una faldilla i eren traginats per homes; per cloure la festa se simulava una baralla amb gossos i la mort de la fera. Des de temps immemorials, en viles del Maresme, la figura de la Momerota empaitava a la gent que volia fer festa major. L'any 1979, en el marc històric de la transició a la democràcia, amb la reconfiguració de les festes majors, la ciutat de Mataró va recuperar la figura d'aquesta bèstia mitològica amb cap de bou i cos de mulassa. La Momerota fou construïda per l'actor Boris Ruiz i, juntament amb la Momeroteta, han esdevingut uns dels bous de foc més emblemàtics del bestiari festiu dels Països Catalans.

Un altre cas paradigmàtic deriva de la modalitat del bou enflocat, la qual es practicava a Reus amb un bou real per la festivitat de Corpus. El bou es guarnia amb flocs i cintes, i el joc consistia a treure-li alguna d'aquestes cintes o flocs. En l'actualitat, Reus ha incorporat un nou bou de cartró-pedra al conjunt del seu bestiari festiu i que, a diferència d'altres components de la imatgeria festiva, es dedica a perseguir i a jugar amb els que contemplen les cercaviles i seguicis. Val a dir que la proposta d'incorporació d'un bou al conjunt del bestiari festiu de Reus es va produir en un moment en què el debat sobre l'abolició de les festes amb bous reals ja era d'absoluta actualitat.

Molts altres municipis celebren bous amb figures i carcasses zoomorfes, mantenint l'essència de tradició taurina ibèrica i la funció de cohesió social de la festa popular. A Granollers i en altres viles del Vallès Oriental, com ara Canovelles, Les Franqueses o Parets, els bous embolats són un dels plats forts de la festa. A Granollers van sortir per primer cop l'any 1983 amb un disseny de Manel Martín de la Colla dels Blaus, però els toros que es van construir l'any 1983 estaven fets de paper-cartró. L'any 1997, després d'una nit de "toreig nocturn" la mateixa colla els va destrossar amb la promesa de fer-ne uns de nous per a l'any vinent. Així doncs, els toros que podem veure actualment van ser construïts per la colla de «Els Gabitos» l'any 1998. L'encierro dels toros es porta a terme el dijous de festa major després de la cerimònia del pregó.

A mode de conclusió, val a dir que erradicar els abusos d'animals en les celebracions populars no significa en absolut haver de renunciar a l'alegria, a la participació col·lectiva, al retrobament i a

la cultura autòctona. L'alternativa als animals maltractats, documentada en territori català des de l'Edat Mitjana -i recuperada amb l'adveniment del règim democràtic-, és el variadíssim bestiari festiu. Es fa palès que erradicar els abusos als animals a les festes populars no comporta una pèrdua de les tradicions, sinó una reafirmació de la nostra identitat cultural. Cal, doncs, apostar per una nova cosmovisió que deixi enrere el malson antropocèntric i que sigui capaç de reconciliar els catalans amb els bous.